Archeologienota met beperkte samenstelling: Het archeologisch bureauonderzoek aan Hofstede te Genk.

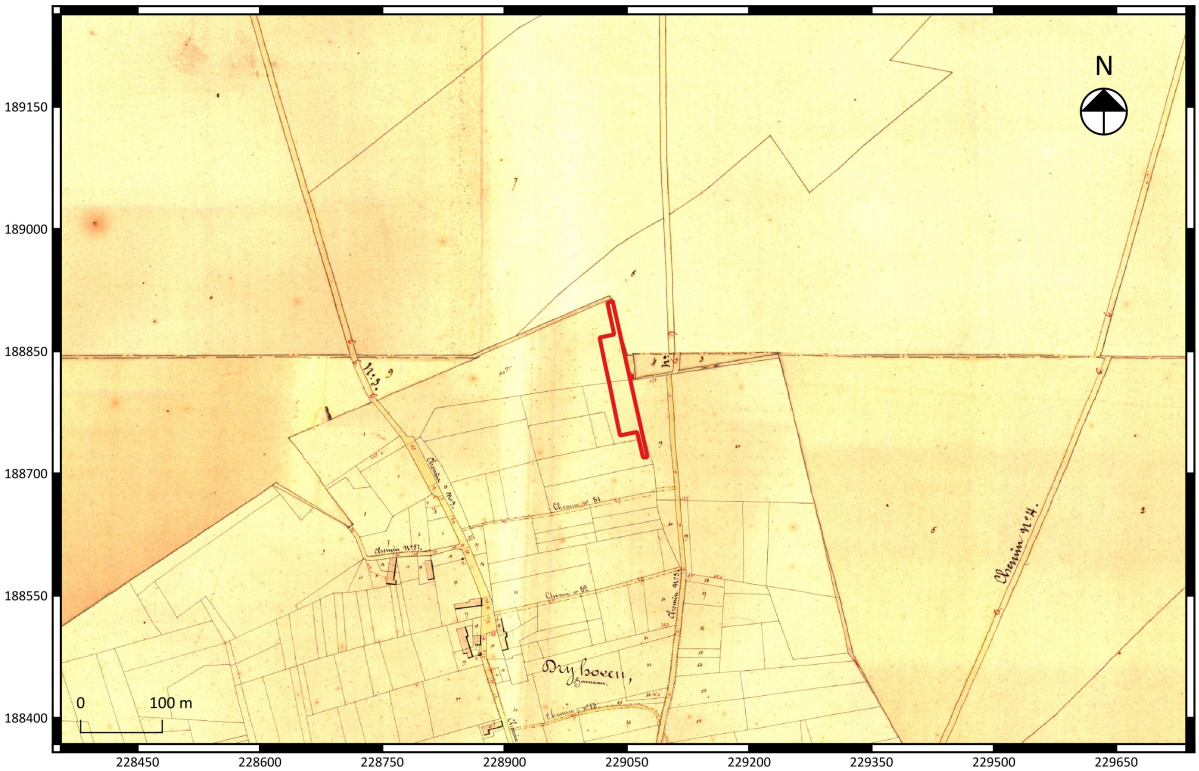

Wouter Yperman

Tienen, 2017
Studiebureau Archeologie bvba

Archeologienota met beperkte samenstelling: Het archeologisch bureauonderzoek aan Hofstede te Genk.

Wouter Yperman

Tienen, 2017
Studiebureau Archeologie bvba

Colofon

Archeologienota met beperkte samenstelling: Het archeologisch bureauonderzoek aan Hofstede te Genk.

Initiatiefnemer:	Stad Genk
Projectleiding:	Wouter Yperman
Leidinggevend archeoloog:	Wouter Yperman
Auteurs:	Wouter Yperman
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld) Voorpagina: Uittreksel uit de Atlas der Buurtwegen (ca 1840) met situering van het projectgebied[1].

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2017, Studiebureau Archeologie bvba

[1] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

Inhoudstafel

Inhoudstafel p. 1

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek p. 3
1.1 Beschrijvend gedeelte p. 3
1.1.1 Administratieve gegevens p. 3
1.1.2 Onderzoeksopdracht p. 5
1.1.3 Werkwijze p. 8
1.2 Assessmentrapport p. 8
1.2.1 Bodemopbouw p. 8
1.2.2 Archeologische voorkennis p. 9
1.2.3 Bestaande infrastructuur p. 13
1.2.4 Confrontatie met de geplande werken p. 13
1.3 Samenvatting p. 14

Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen p. 15
2.1 Gemotiveerd advies p. 15
2.2 Programma van maatregelen p. 15

Bijlage p. 17

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2017H118

Aanleiding: De archeologienota met beperkte samenstelling (nota light) werd opgemaakt voor de aanleg van een semi-verharde toegangsweg met grachtje en voetpad dat buiten de vastgestelde archeologische zones ligt en met een perceeloppervlakte van ongeveer 3.675 m^2. Daarmee valt de stedenbouwkundige vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3.000 m^2 of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig buiten de archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, liggen.

Vigerende wetgeving: Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014. De nota werd opgesteld overeenkomstig de Code van Goede Praktijk, aangepast op 1 januari 2017.

Erkend archeoloog: Wouter Yperman, OE/ERK/Archeoloog/2015/00056 &
Studiebureau Archeologie bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00002

Locatie: Genk, Hofstede (fig. 1.1 en 1.2)
Bounding box: punt 1: x=229017, y=188720
punt 2: x=229075, y=188912

Gemeente Genk, Afdeling: 2, Sectie: A, Percelen: openbaar domein (fig. 1.3).

Periode uitvoering: 10 augustus 2017

Relevante termen: Bureauonderzoek, buitengebied, wegenis.

Verstoorde zones: Geen

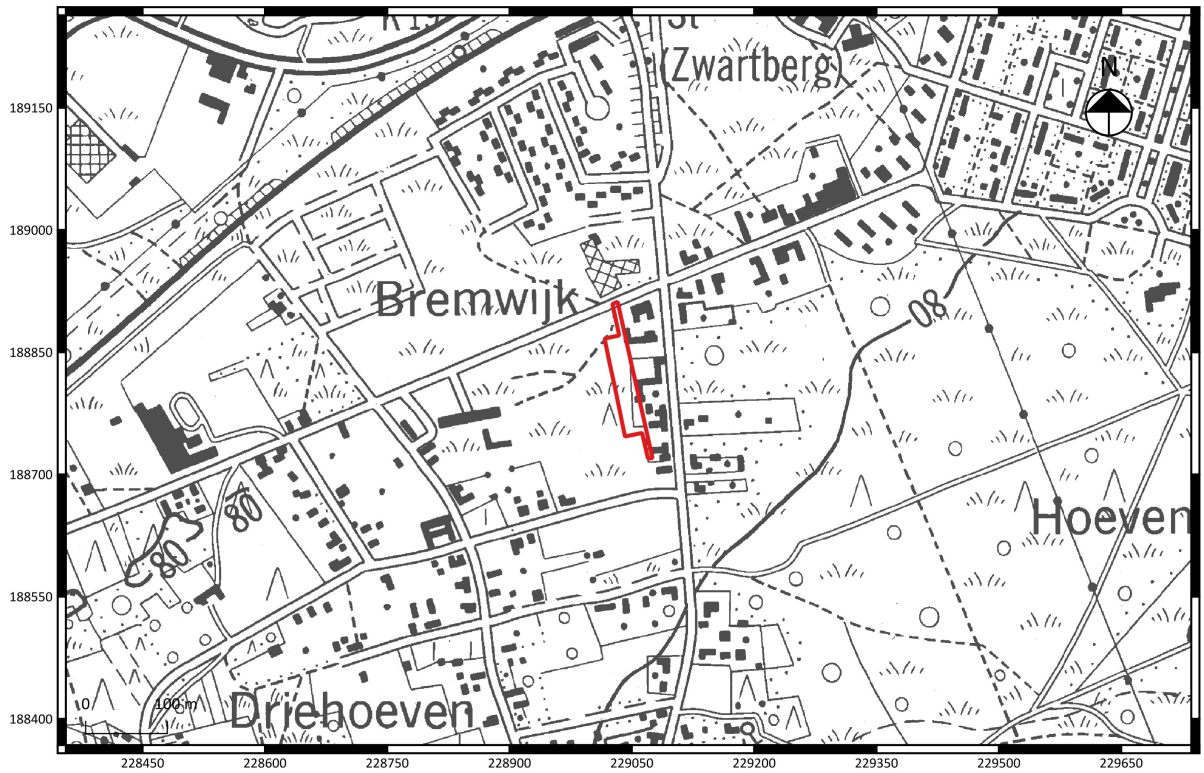

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied[2].

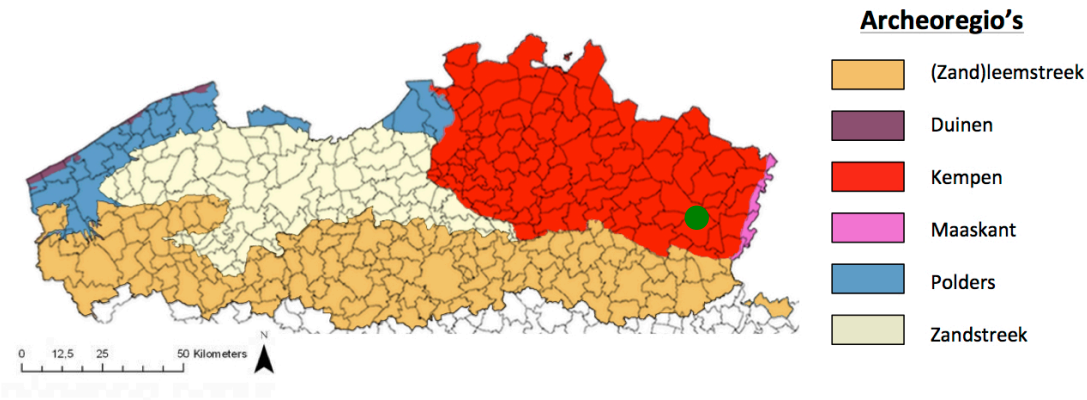

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's[3].

[2] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).
[3] Kaart op basis van https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie

Fig. 1.3: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied[4].

1.1.2 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch bureauonderzoek beoogt om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op een terrein, de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk biedt de mogelijkheid om een nota met beperkte samenstelling (nota light) in te dienen indien de confrontatie tussen de toekomstige werken en één doorslaggevend aspect uit de beschrijving van de landschappelijke ligging van het onderzochte gebied, de historische beschrijving, of de bespreking van het onderzochte gebied in zijn archeologische kader aantoont dat:
1° met aantoonbare zekerheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein, of;
2° de toekomstige werken met aantoonbare zekerheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, of;
3° verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met aantoonbare zekerheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst;
en er dus geen verdere maatregelen nodig zijn, dan mag de rapportering over het bureauonderzoek van het terrein beperkt blijven[5].

[4] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).
[5] Code Goede Praktijk 12.5.3.3

Fig. 1.4: Ontwerpplan van de geplande werken[6].

[6] ©Stad Genk, originele in bijlage.

Beschrijving geplande werken:
Op basis van informatie van de initiatiefnemer bestaan de geplande werken uit de aanleg van een 3 m. brede toegangsweg voor de achtererven van de woningen langs de Guillaume Lambertlaan. Deze toegangsweg bestaat momenteel al in de vorm van een niet aangelegde veldweg. De opbouw van de aan te leggen weg bedraagt 28 cm. en bestaat onderaan uit een 20 cm. dik mengsel van teelaarde en steenslag waarop een 3 cm. dik laagje van porfiersteenslag komt. Om de rijbaarheid te garanderen bestaat de bovenste laag uit een raster van 5 cm. hoge gras-kunststofplaten waartussen een mengsel van teelaarde, kleikorrels en groencompost gelegd zal worden. Omdat deze weg enkel zal dienen als toegangsweg voor de achtererven en niet meer gewicht moet dragen dan een personenauto is de opbouw beperkt. Bijkomend zal langs deze toegangsweg een antiparkeergrachtje komen dat nauwelijks 40 cm. diep zal zijn (fig. 1.4 & fig. 1.5). Om de ontsluiting voor voetgangers mogelijk te maken aan de Hofstede-verkaveling zullen enkele 1,5 m. brede voetpaden aangelegd worden in Karteltegels op een bed van zandstabilisé.

Fig. 1.5: Inplanting van de werken in het projectgebied[7].

Doorslaggevend aspect:
Het doorslaggevende aspect dat in aanmerking komt om deze nota met beperkte samenstelling te verantwoorden is dat de ingreep in de bodem grotendeels beperkt blijft tot de teelaarde en valt binnen de normen die voor landbouwers van toepassing zijn met betrekking tot werken in de teelaarde. De werken beperken zich overigens tot een lange smalle strook waarbij meer dan de helft van het projectgebied niet geroerd zal worden. Gelet op het feit dat een lange smalle strook weinig perspectieven biedt op potentiele kenniswinst is verder archeologisch onderzoek daarom ook niet te verantwoorden.

[7] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV), ©Stad Genk, originele in bijlage.

1.1.3 Werkwijze

Voor het bureauonderzoek in het kader van een nota met beperkte samenstelling waarbij met aantoonbare zekerheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein en/of het onderzoek in functie van de werken met aantoonbare zekerheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst en/of met aantoonbare zekerheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed, werden de reeds uitgevoerde archeologisch onderzoeken en de bodemopbouw ruimtelijk en inhoudelijk geconfronteerd met de aanwezige infrastructuur en de geplande werken.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Bodemopbouw

De bodemkaart toont voor het projectgebied verschillende bodems (fig. 1.6):

- Zbgt: Droge zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont met grintbijmenging.
- Zbmt: Droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont met grintbijmenging.
- OB: Bebouwde zone.

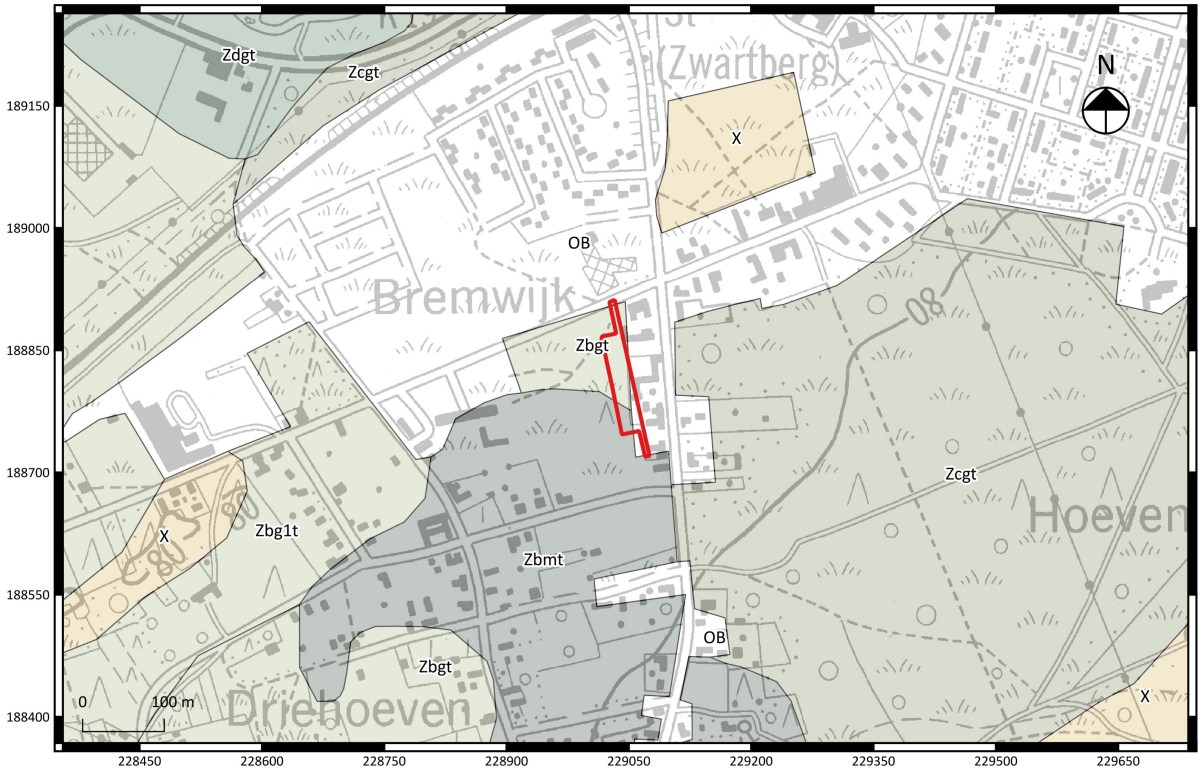

Fig. 1.6: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied[8].

Een groot deel van het projectgebied betreft een Zbgt-bodem. Deze gronden bevatten een duidelijke ijzer en/of humus B horizont en zijn ook gekend als een Podzol. De aanwezigheid van een Podzol is

[8] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

voor prehistorisch onderzoek een aanduiding dat bij een eventuele aanwezigheid van lithisch materiaal deze in situ kunnen zitten. Dit wil zeggen dat ze min of meer op dezelfde plaats zijn achtergelaten waar ze tijdens de steentijd zijn achtergelaten. Deze gronden zijn meestal heidegronden of bosgronden die in de "recente" geschiedenis niet zijn bewerkt geweest door de mens. Gelet op de tijd die een podzol nodig heeft om zich duidelijk te ontwikkelen kan gesteld worden dat de mens vanaf de huidige jaartelling deze gronden niet als akker of bouwgrond in gebruik heeft genomen. Omdat deze gronden minder vruchtbaar zijn heeft de mens maatregelen genomen om deze toch als landbouwgrond te gebruiken. Dit kan gebeuren door plaggen (met mest verrijkte zoden) aan te voeren. Hierdoor krijgt men een dikke antropogene humusrijke A horizont waaronder een podzol nog aanwezig kan zijn. Deze bodem komt meer naar het zuiden voor.

Een stuk van het projectgebied betreft OB-bodem. Dit zijn percelen die niet gekarteerd konden worden, vaak omwille van bewoning, tijdens de opmaak van de bodemkaart in de jaren '50 -'70 van de 20ste eeuw. Om de mogelijke bodem binnen het projectgebied te kennen kan gekeken worden naar gekarteerde bodems in de buurt. De reden voor deze OB-gronden binnen het projectgebied is omdat de huidige perceelsgrenzen in deze eeuw zijn aangepast omwille van de verkaveling aan de Hofstede. Wat binnen het projectgebied OB-gronden zijn behoorde tot de achtererven van de huizen aan de Guillaume Lambertlaan.

1.2.2 Archeologische voorkennis

Het projectgebied situeert zich tussen verschillende archeologisch gekende locaties die terug te vinden zijn op de CAI (Centrale Archeologische Inventaris) (fig. 1.7). Ten noorden en ten oosten van het projectgebied situeren zich verschillende locaties die als bouwkundig erfgoed gekend staan en allemaal gelinkt zijn aan de steenkoolmijn van Zwartberg als 20ste eeuwse woonwijken voor arbeiders en bedienden. De Sint-Albertuskerk, opgetrokken in 1939, is hierbinnen beschermd als monument (fig. 1.7/8772293). Enkel ten zuiden van het projectgebied situeren zich de enige archeologische vondsten die in de ruime omgeving werden gedaan. Het betreft enkele toevalsvondsten van 1968 uit de steentijd. Meer concreet gaat het over een (fragment van een) gepolijst bijl en een pijlpunt. Bij geen enkel 21ste eeuws bouwproject in de buurt, o.a. de verkaveling Hofstede, werd archeologisch onderzoek uitgevoerd of werden bij die werkzaamheden archeologische vondsten aangetroffen.

Beide archeologienota's die werden geschreven hebben geen verder onderzoek in de vorm van veldwerk tot gevolg gehad.

Historische kaarten tonen aan dat het projectgebied gekend is als heidegebied. De kaart van Ferraris uit 1777 (fig. 1.8) toont heidegronden zonder bewoning met enkele natte depressies. In het zuiden van het kaartuitreksel komen wel enkele landbouwgronden voor. De 19de eeuwse kaart van Vandermaelen (fig. 1.9) toont eveneens heide (fig. 1.9/Br) maar ook een gedeelte bosbouw (fig. 1.9/S), wat overeen kan komen met de antropogene A horizont op de bodemkaart (fig. 1.6/Zbmt). Bewoning begint voor te komen vanaf de 19de eeuw. De huidige Guillaume Lambertlaan is al aanwezig maar voor de bewoning erlangs is het wachten tot in de 20ste eeuw. Op de topografische kaart van 1950-1979 (fig. 1.10), de periode van de bodemkartering, zijn de toenmalige perceelsgrenzen van de bebouwing aan de Guillaume Lambertlaan zichtbaar. Op een luchtfoto van rond de eeuwwisseling (fig. 1.11) is de verkaveling Hofstede nog niet gebouwd. Het projectgebied wordt dan al gebruikt als veldweg en om auto's te parkeren. Op een luchtfoto rond 2006 (fig. 1.12) is men de laatste hand aan het leggen aan de verkaveling hofstede.

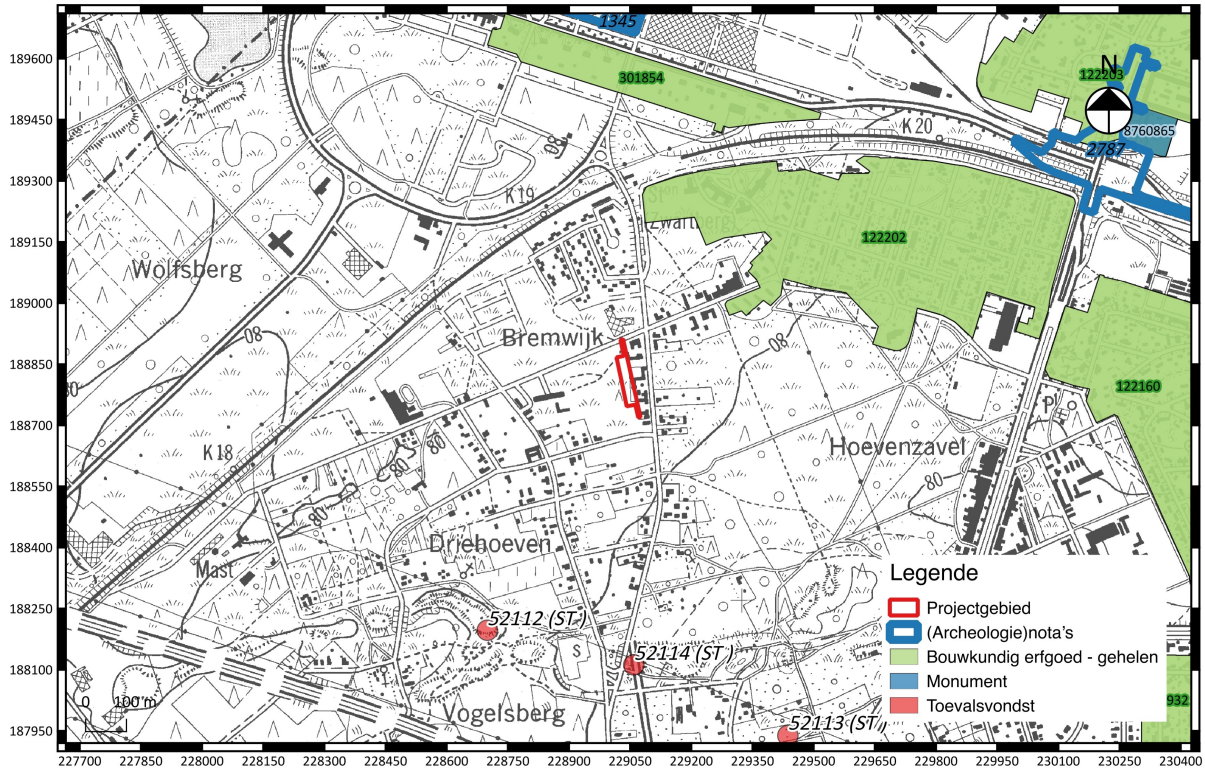

Fig. 1.7: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied[9].

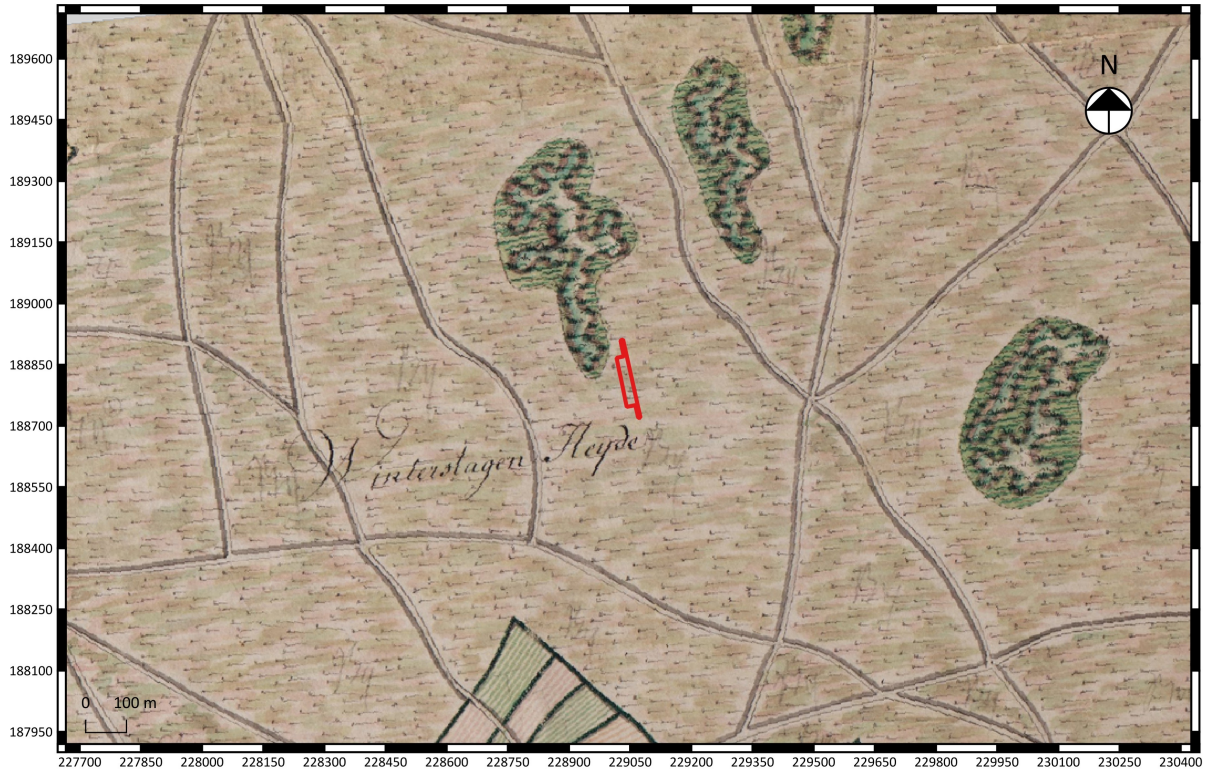

Fig. 1.8: Uittreksel uit de kaart van Ferraris (1777) met situering van het projectgebied[10].

[9] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).
[10] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

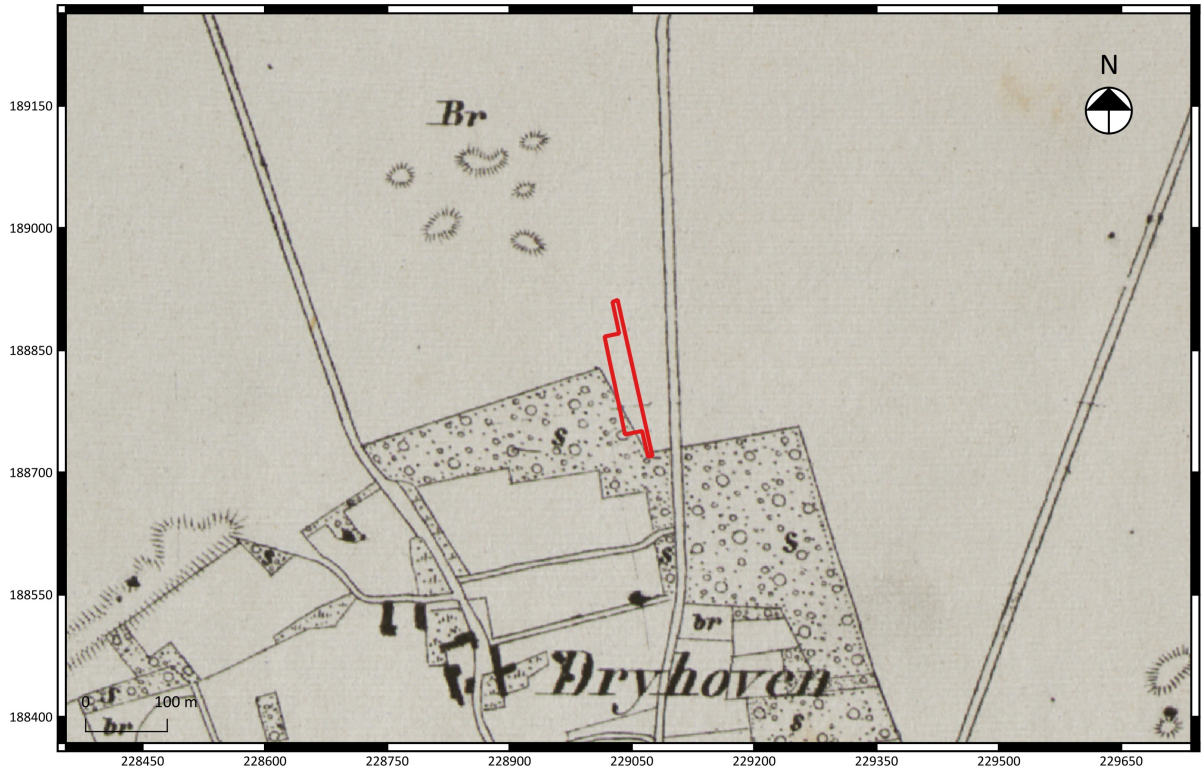

Fig. 1.9: Uittreksel uit de kaart van Vandermaelen (1846-1854) met situering van het projectgebied[11].

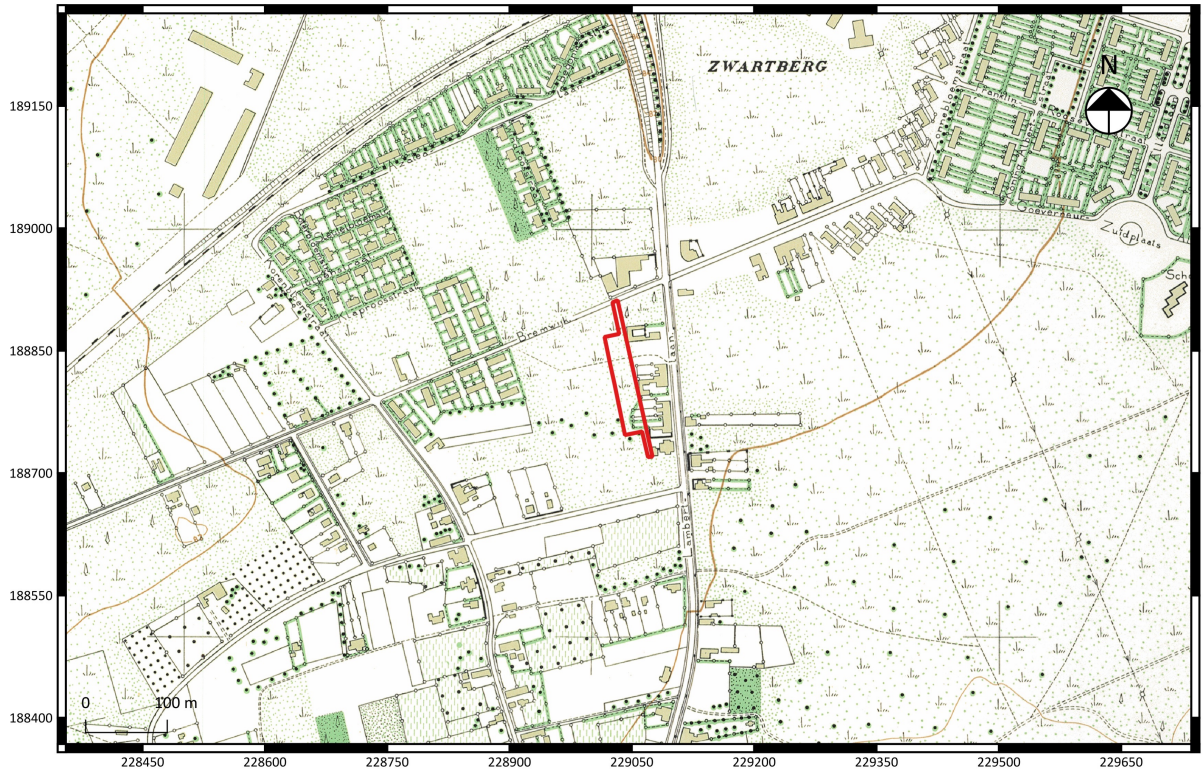

Fig. 1.10: Uittreksel van de topografische kaart van 1950-1979 met situering van het projectgebied[12].

[11] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).
[12] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

Fig. 1.11: Luchtfoto uit 2000-2003 met situering van het projectgebied[13].

Fig. 1.12: Luchtfoto uit 2005-2007 met situering van het projectgebied[14].

[13] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).
[14] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

1.2.3 Bestaande infrastructuur

De bestaande infrastructuur bestaat uit een braak liggend stuk met enkele bomen. Een duidelijk zichtbare veldweg maakt het mogelijk voor auto's om de garages te bereiken die gelegen zijn op de achtererven van de woningen aan de Guillaume Lambertlaan (fig. 1.13).

Fig. 1.13: Luchtfoto uit 2016 met aanduiding van het projectgebied[15].

1.2.4 Confrontatie met de geplande werken

De geplande werken bestaan uit de aanleg van een 3 m. brede toegangsweg voor de achtererven van de woningen langs de Guillaume Lambertlaan. Deze toegangsweg bestaat momenteel al in de vorm van een niet aangelegde veldweg. De opbouw van de aan te leggen weg bedraagt 28 cm. en bestaat onderaan uit een 20 cm. dik mengsel van teelaarde en steenslag waarop een 3 cm. dik laagje van porfiersteenslag komt. Om de rijbaarheid te garanderen bestaat de bovenste laag uit een raster van 5 cm. hoge gras-kunststofplaten waartussen een mengsel van teelaarde kleikorrels en groencompost gelegd zal worden. Omdat deze weg enkel zal dienen als toegangsweg voor de achtererven en niet meer gewicht moet dragen dan een personenauto is de opbouw beperkt. Bijkomend zal langs deze toegangsweg een antiparkeergrachtje komen dat nauwelijks 40 cm. diep zal zijn (fig. 1.4 & fig. 1.5). Om de ontsluiting voor voetgangers mogelijk te maken aan de Hofstede-verkaveling zullen enkele 1,5 m. brede voetpaden aangelegd worden in Karteltegels op een bed van zandstabilisé.

De aard van de werken, de bestaande toestand, de bodemopbouw en de archeologische voorkennis maakt dat een onderzoek weinig zinvol is. Ondanks een voor steentijd potentieel interessant bodem

[15] Onderliggende kaartlaag: © Geopunt (AGIV).

werden in de ruime omgeving enkel 3 toevalsvondsten aangetroffen uit die periode. Voor de rest is geen enkele andere archeologische periode aanwezig. Ondanks verschillende bouwprojecten in de 21ste eeuw in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied werden hierbij geen archeologisch vooronderzoeken gedaan of toevalsvondsten aangetroffen tijdens de werken. De historische kaarten wijzen in een recenter verleden niet op menselijke aanwezigheid in de vorm van permanente bewoning. De bodemkaart wijst uit dat er in de huidige jaartelling geen vorm van bewoning te verwachten is. De archeologische verwachting is met andere woorden zeer laag in te schatten. Gelet op de ingreep in de bodem die beperkt blijft tot de teelaarde en niet dieper gaat dan de ploegactiviteiten van boeren en de reeds aanwezige veldweg, zou een archeologisch onderzoek dieper gaan dan de geplande werken. Een onderzoek zal zich trouwens moeten beperken tot de werken aangezien meer dan de helft van het terrein niet geroerd zal worden. Hierdoor blijft een lange, smalle zone over die weinig perspectief bied op een zinvol archeologisch onderzoek met potentieel op kenniswinst.

1.3 Samenvatting

Voor de aanleg van een toegangsweg dient er een inschatting gemaakt te worden van het archeologisch potentieel.

Doordat de werken niet van die aard zijn dat ze plaatsvinden op een locatie waar potentieel kenniswinst te verwachten is en waarbij de werken niet dieper de grond in gaan dan de 40 cm. is verder archeologisch onderzoek niet te verantwoorden.

Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

De aard van de werken, de bestaande toestand, de bodemopbouw en de archeologische voorkennis maakt dat een onderzoek weinig zinvol is. Ondanks een voor steentijd potentieel interessant bodem werden in de ruime omgeving enkel 3 toevalsvondsten aangetroffen uit die periode. Voor de rest is geen enkele andere archeologische periode aanwezig. Ondanks verschillende bouwprojecten in de 21ste eeuw in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied werden hierbij geen archeologisch vooronderzoeken gedaan of toevalsvondsten aangetroffen tijdens de werken. De historische kaarten wijzen in een recenter verleden niet op menselijke aanwezigheid in de vorm van permanente bewoning. De bodemkaart wijst uit dat er in de huidige jaartelling geen vorm van bewoning te verwachten is. De archeologische verwachting is met andere woorden zeer laag in te schatten. Gelet op de ingreep in de bodem die beperkt blijft tot de teelaarde en niet dieper gaat dan de ploegactiviteiten van boeren en de reeds aanwezige veldweg, zou een archeologisch onderzoek dieper gaan dan de geplande werken. Een onderzoek zal zich trouwens moeten beperken tot de werken aangezien meer dan de helft van het terrein niet geroerd zal worden. Hierdoor blijft een lange, smalle zone over die weinig perspectief bied op een zinvol archeologisch onderzoek met potentieel op kenniswinst.

Doordat de werken plaatsvinden in een gebeid met een zeer lage archeologische verwachting en beperkt zijn tot een lange smalle strook werd er met aantoonbare zekerheid bewezen dat de toekomstige werken niet zou leiden tot nuttige kenniswinst.

Hierdoor is voldaan aan minstens één van de mogelijke doorslaggevende aspecten die het mogelijk maken om een nota met beperkte samenstelling op te stellen waarbij geen verdere maatregelen nodig zijn.

Doordat de werken beperkt zijn in de bodem en een archeologisch onderzoek dieper zou gaan dan de werken werd met aantoonbare zekerheid bewezen dat een eventueel toekomstige archeologische onderzoek meer verstoring zal veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed dan de eigenlijke werken.

2.2 Programma van maatregelen

Omwille van het ontbreken van verder onderzoek binnen het projectgebied is er geen programma van maatregelen.

Bij vrijgave van het terrein blijven de algemene bepalingen die voorzien zijn in het onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 Art. 5.1.4. van toepassing: “Iedereen die, op een ander moment dan bij het uitvoeren van een archeologisch vooronderzoek, een archeologische opgraving of het gebruik van een metaaldetector, een roerend of onroerend goed vindt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het archeologische erfgoedwaarde heeft, is verplicht daarvan binnen drie dagen aangifte te doen bij het agentschap.” Deze aangifte kan gebeuren op https://www.onroerenderfgoed.be/nl/digitaal-vondstmeldingsformulier .

Bijlage

zaadmengsel
homogeen mengsel van
60% teelaarde
20% geëxpandeerde kleikorrels, korrelmaat 4/8
20% fijne groencompost
HDPE gras-kunstofplaten 33x33x5cm
3cm bestratingslaag: porfiersteenslag 2/7
20cm homogeen mengsel van:
70% steenslag met niet-continue korrelverdeling, korrelmaat 20/40
30% teelaarde
verdichte ondergrond

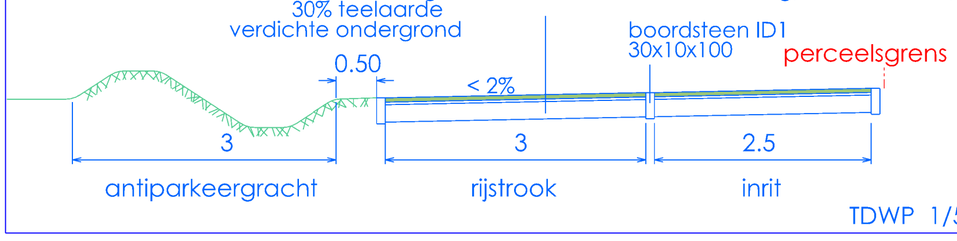

TDWP 1/50

foto 1

foto 2

foto 3

GRONDPLAN 1/250

IEDEREEN GENKT

Opgemaakt door de sector Ruimte
van de stad Genk

Véronique Claessens
ir. architect
Directeur sector Ruimte

Hofstede
aanleg ontsluitingsweg

Schaal: 1 / 250

Op bevel:
DE SECRETARIS, DE BURGEMEESTER,

index	datum	wijziging	getekend
A	/ /		
B	/ /		
C	/ /		
D	/ /		
E	/ /		
F	/ /		
G	/ /		

plotdatum: 19/04/2017 Laatste wijziging: 19/04/2017 0.594x0.841 (m)
file: K:\Infra\Prj\08\Hofstede\hofstede achterliggende weg\achterliggend wegje.dgn -Plot ONTWERP